

Impressie van de eerste bijeenkomst van het European Soil Partnership

If you take care of the soil, the soil will take care of you

De bodem staat mondiaal onder druk. Dit is een bedreiging voor het welzijn van de mens en het milieu. Het Global Soil Partnership (GSP) maakt een vuist tegen verdergaande verslechtering van de bodemkwaliteit. De regionale partner hiervan, het European Soil Partnership (ESP), kwam in mei bijeen om een actieplan op te stellen.

Door: Margot de Cleen en Sandra Boekhold

Over de auteurs:

Ir. M.P.T.M. de Cleen werkt als senior adviseur bodem en water bij Rijkswaterstaat WVL
Dr. ir. A.E. Boekhold is plaatsvervangend directeur van de Technische commissie bodem

INLEIDING

De toenemende wereldbevolking, een groeiende middenklasse, verregerende verstedelijking, klimaatverandering, verontreiniging en uitputting bedreigen de bodemkwaliteit. De toenemende mondiale druk op het bodem- en watersysteem en de verslechterende kwaliteit van de bodem vormen een bedreiging voor de voedselzekerheid en -veiligheid. Ook vormen de concurrerende behoeften aan water, voedsel, energie en het gebruik van het natuurlijk kapitaal een bedreiging voor de mondiale welvaart en veiligheid. Het belang van een goede bodemkwaliteit voor een welvarende wereldbevolking wordt onvoldoende onderkend. Dit was voor de Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO) de aanleiding voor het oprichten van een Global Soil Partnership, GSP. Vanuit het GSP zijn regionale partnerships opgericht, samenwerkingsverbanden die vanuit hun regio actie ondernemen om invulling te geven aan de doelen van het GSP (zie kadertekst 1). Eén van deze regionale partnerships is het European Soil Partnership. Dit partnership kwam op 21 en 22 mei jl. voor het eerst bijeen om met elkaar te discussiëren aan de hand van vijf pijlers gebaseerd op de actiepunten van het GSP.

Global Soil Partnership

Het Global Soil Partnership (GSP, logo zie figuur 1) streeft naar een duurzaam bodemgebruik en -beheer waarbij enerzijds milieudoelen worden bereikt en anderzijds een eerlijke verdeling van welvaart en natuurlijk kapitaal (de ecosystemendiensten van de bodem, zie figuur 2).

Het GSP streeft naar een interactief en proactief vrijwillig netwerk, open voor overheden, instituties en andere belanghebbende partijen op meerdere niveaus. Zo is er behoefte aan deelname van partners vanuit banken en fond-

sen, technici, wetenschappers, adviseurs, beleidsmakers maar ook gebruikers. De deelnemers zouden moeten komen uit overheidsorganisaties, universiteiten, maatschappelijke organisaties, nationale instituten of organisaties en bedrijven.

Doel van dit partnership is onder andere het creëren van bewustzijn over het belang van een goede bodem, het politiek agenderen van bodem als randvoorwaarde voor mondiale welvaart, internationale uitwisseling van kennis en gezamenlijke kennisontwikkeling. Hiernaast is afstemming over data en informatie en harmonisatie van monitoring een doel van het partnership.

Voor het bereiken van haar doelen volgt het GSP de volgende vijf zogenoemde actiepijlers:

1. Draag het belang uit van duurzaam beheer van bodemdiensten en bodemkapitaal ter bescherming en ter conservering van de bodem voor duurzame (voedsel)productie.
2. Stimuleer investeringen, technische samenwerking, beleid, onderwijs en bewustwording over bodem en bodemdiensten.
3. Promoot gericht bodemonderzoek en kennisontwikkeling gericht op geconstateerde kennisleemten, prioriteiten en synergieën in samenhang met voedselproductie-, milieu- en sociale ontwikkelings Actieprogramma's.
4. Bevorder de kwantiteit en kwaliteit van bodemdata en -informatie: dataverzameling, analyse, validatie, rapportage, monitoring en integratie met andere disciplines.
5. Harmoniseer methoden, metingen en indicatoren voor duurzaam beheer en bescherming van bodemdiensten en bodemkapitaal.

Het GSP wil deze pijlers invulling geven via regionale netwerken. Er zijn al verschillende regionale netwerken opgericht (zie figuur 3). Het European Soil Partnership (ESP) is één daarvan.

Zo'n honderd deelnemers vanuit voornamelijk kennisinstituten en overheidsinstanties waren aanwezig, uit landen als Duitsland, Oekraïne, Slowakije, Israël, Italië, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Noorwegen. Uit de gevoerde discussies volgt een aantal acties.

FIGUUR 1: LOGO VAN HET GLOBAL SOIL PARTNERSHIP.

PIJLER 1: BODEMBEHEER IN EUROPA, KANSEN EN UITDAGINGEN

De discussie werd ingeleid met een toelichting op een groot aantal uitdagingen. De nadruk binnen de discussies lag met name op het omgaan met grootschalige verontreiniging, bodemafdekking en de degradatie van landbouw- en natuurgronden. Voor de deelnemers was het moeilijk om de verbinding te maken met kansen in plaats van uit te gaan van bedreigingen. Wel werden voedsel, water, energie, biodiversiteit, natuurlijk kapitaal en klimaat als belangrijke aangrijpingspunten genoemd voor nieuwe beleidsconcepten. Ook in de verbinding met de maatschappij en het bedrijfsleven werden kansen gezien.

Korte termijn winst gaat vaak voor, ongeacht de schade op langere termijn

De meerderheid van de deelnemers sprak de wens uit voor een Europese Kaderrichtlijn of andere vorm van wetgeving om bodem sterker te verankeren in het beleid en zo bedreigingen tegen te gaan. De ontwerp Kaderrichtlijn bodem is echter in mei door de Europese Commissie teruggetrokken. Nederland was één van de partijen die tegen deze richtlijn heeft gestemd. De Europese Commissie wil nu de bodem op de agenda houden door de focus te verleggen naar landmanagement, efficiënt grondstoffengebruik en duurzaam omgaan met natuurlijk kapitaal. Deze al eerder uitgedragen boodschap (zie de kadertekst op pagina 28 in het vorige nummer van Bodem, mei 2014) werd hier bevestigd door zowel Luca Marmo van de Europese Commissie als Luca Montanarella van het Joint Research Center van de EU. De Europese Commissie wil hierover volgend jaar een officiële mededeling uitbrengen (zie ook het artikel van Molenaar en Boekhold elders in dit nummer).

FIGUUR 2: DE BODEMFUNCTIES DIE HET GSP ONDER DE AANDACHT WIL BRENGEN EN DUURZAAM WIL BENUTTEN.

FIGUUR 3: REGIONALE PARTNERSHIPS VAN HET GSP.

Het Intergovernmental Technical Panel on Soils (ITPS) van het GSP laat zien waarom en waar duurzaam bodemmanagement nodig is (voor meer informatie zoek op internet met deze trefwoorden: Global Soil Partnership ITPS).

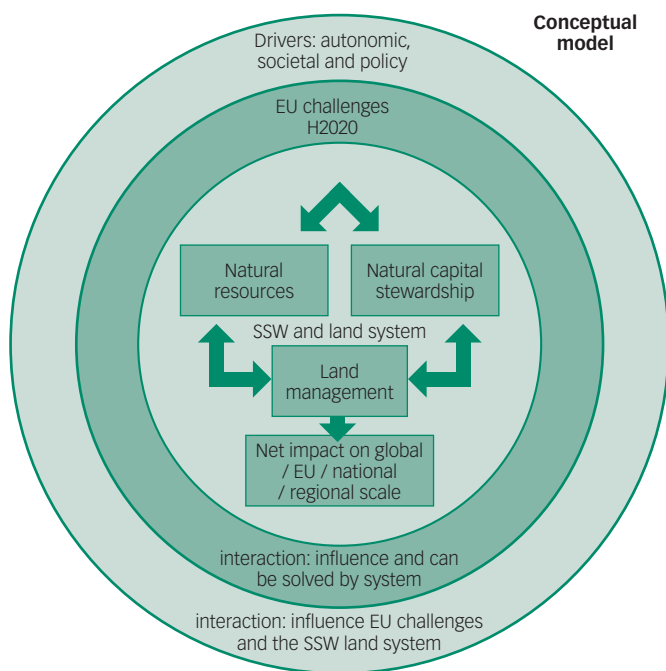
PIJLER 2: ACTIEPLAN OM HET MAATSCHAPPELIJK BEWUSTZIJN OVER HET BELANG EN DE WAARDE VAN BODEM TE BEVORDEREN

In deze sessie lag de focus op de wijze waarop bodem geïntegreerd kan worden in het beleid en hoe bodembedreigingen via wetgeving bestreden kunnen worden. Luca Marmo, hoofd Bodem, EC DG Milieu, liet zien op welke wijze bodem in allerlei EU-wetgeving is verankerd. Er werd benadrukt dat landmanagement een belangrijk instrument is om bodembedreigingen tegen te gaan. Indrukwekkend was de introductie over de uitdagingen waar de Oekraïne mee kampt, onder andere door de kernramp in Tsjernobyl in 1986. Arkady Levin van het Instituut voor Bodemkunde en Agrochemie uit Kharkiv toonde het belang van de bodemkaart van Oekraïne, de graanschuur van Europa. De discussie in deze sessie ging over:

- de noodzaak om de waarde van bodem te tonen. Het is van belang dat bodem op de politieke en beleidsagenda komt. Nationale en internationale druk van kapitaal vormt nu een knelpunt, projectontwikkeling en woningbouw brengen op de korte termijn immers meer op dan landbouw. Er wordt gekozen voor kortetermijnwinst, waarbij langetermijnschade genegeerd wordt. Het is lastig deze cyclus te doorbreken. Dit speelt niet alleen in Nederland, maar is een internationaal fenomeen.

Landmanagement en ruimtelijke ordening zijn dé instrumenten

- het belang om de verbinding te maken met bodemgebruikers en andere belanghebbende partijen en om de diverse bodembelangen en bodemwaarden helder te krijgen. Deze gedeelde belangen moeten op de politieke agenda komen, 'bodem' moet geïntegreerd worden in hun belangen en doelen.
- bewustwording stimuleren om het belang van een goede bodem onder de aandacht te krijgen. Het delen van goede voorbeelden, de bekendheid van instrumenten verbeteren en het belang van een ambassadeur waren onderwerpen die aan de orde kwamen. Bewustwording is eerste prioriteit, geeft Pia Bucella, directeur bij DG Milieu, aan.
- landmanagement en ruimtelijke ordening zijn de aangewezen instrumenten om duurzaam gebruik van de bodem te realiseren en te integreren in gebiedsbenaderingen. Margot de Cleen toonde het conceptuele model zoals ontwikkeld voor het H2020-voorstel 'INSPIRATION' als voorbeeld (zie figuur 4).

FIGUUR 4: CONCEPTUAL MODEL.

PIJLER 3: DOELGERICHT BODEMONDERZOEK

Deborah Bossio van het International Centre for Tropical Agriculture (CIAT) uit Kenia gaf aan dat de wijze waarop we in Europa handelen en onze bodem gebruiken effecten heeft op mondiale schaal. Onderwerpen als de mondiale ecologische voetafdruk, de grenzen van onze planeet, virtueel landgebruik en de water-voedsel-energie nexus kwamen aan de orde. Om inzicht te krijgen in processen en om grip te krijgen op deze materie moet nog veel kennis worden ontwikkeld. Politieke economie (de wijze waarop politieke keuzes het economisch beleid beïnvloeden) wordt gedomineerd door snelle veranderingen in landgebruik. Om kennisontwikkeling te bevorderen is het nodig om het geld te volgen en de verbinding aan te gaan met landgebruikers en andere belanghebbende partijen. Onderwijs en training zijn belangrijke instrumenten, en bottom-up is het sleutelbegrip. Ook voor kennisontwikkeling is het intrekken van de ontwerp-Bodemrichtlijn een gemis. Dit had immers een basis kunnen vormen voor EU-onderzoeksfinanciering. Luca Marmo nodigde het ESP uit om een onderzoeksagenda op te stellen voor toekomstige H2020 calls. Hij noemt Snowman, een internationaal onderzoeksprogramma waar Nederland deel van uitmaakt, als goed voorbeeld van een netwerk van gezamenlijke onderzoeksfinanciers.

PIJLER 4: DATA EN INFORMATIE, EN

PIJLER 5: HARMONISATIE VAN METHODEN EN METINGEN

De discussie over data en informatie is wetenschappelijk en technisch. De inleidingen tonen het belang en het uithoudingsvermogen dat nodig is om te komen tot dataharmonisatie. Met geharmoniseerde data is data-uitwisseling mogelijk evenals het ontwikkelen van mondiale bodemkaarten en statistieken. Soms leek het of de sprekers het doel van geharmoniseerde data vergaten; namelijk dat deze toegankelijk moeten zijn voor gebruikers en andere belanghebbende partijen en eenvoudig bruikbaar zouden moeten zijn. Gebruikers willen geen kale data, maar goed geïnterpreteerde data. Ook naar voren kwam dat veel bodemdata worden verzameld in andere velden en voor andere doeleinden. Bodemkundigen moeten zich hier bewust van zijn en de verbinding zoeken om deze databestanden en databases te benutten.

Het belang van harmonisatie van methoden en metingen werd onderschreven. Het feit dat Italië bereid bleek te zijn om 15 miljoen euro te investeren in het opstellen van een (klassieke) bo-

demkaart geeft overigens wel aan dat bodemdata essentieel zijn voor beleidsbeslissingen en de lokale uitvoeringspraktijk (landbouw, natuurbeheer, ruimtelijke ordening). In de discussie werd vooral de wens geuit om te komen tot een vereenvoudiging van de beschrijvingen.

Volg het geld en ga de verbinding aan met stakeholders

ESP-ACTIES

Na afloop van de bijeenkomst is een vijftiental acties gedefinieerd. Zo is onder andere afgesproken om een website te ontwikkelen voor ideeën en voorbeelden van bewustwordingsinitiatieven, -instrumenten en -toolkits. Ook is afgesproken een gezamenlijke onderzoeksagenda op te stellen en de economische waardering en betekenis van de ecosysteemdiensten van de bodem in beeld te brengen. Er wordt een kaart gemaakt van de bodemkwaliteit/-gezondheid op basis van bodemfuncties en strategieën worden ontwikkeld om verdere reductie van het areaal aan open land tegen te gaan.

Verder is besloten dat het ESP een gezamenlijk programma ontwikkelt voor het International Year Of Soils in 2015 en World Soil Day op 5 december. Het ESP wil de verbinding aangaan met de Duurzame Ontwikkeling doelen van de Verenigde Naties om te komen tot een 'landdegradatie neutrale wereld'. De auteurs van dit artikel hebben zich aangesloten bij de werkgroep voor het opstellen van een onderzoeksagenda voor bodem.

Platforms en Partnerships

Er zijn verschillende platforms en partnerships actief op het gebied van bodem. De afkortingen zijn soms verwarrend en daarom staan de belangrijkste hieronder op een rijtje.

DSP: Dutch Soil Platform. Dit platform bestaat uit vertegenwoordigers van de Nederlandse ministeries Economische Zaken (EZ) en Infrastructuur en Milieu (IenM) en de belangrijkste kennisinstellingen op het gebied van bodem en ondergrond: Alterra, Deltares en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). Daarnaast nemen beleidsadviseurs van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), Rijkswaterstaat en de Technische Commissie Bodem (TCB) deel aan dit platform. In het platform wordt de kennisbehoefte op het gebied van bodem geïnventariseerd en onderling afgestemd.

GSP: Global Soil Partnership. Zie toelichting in kadertekst 1.

ESP: European Soil Partnership. Dit is de regionale dochter van het Global Soil Partnership. Dit partnership bereidt acties voor en voert deze uit voor de Europese bijdrage aan het agenderen van bodem op de mondiale politieke agenda, bewustwording van de Europese invloed op de huidige bodembreedrengingen en mogelijke maatregelen naast het verbeteren van een gezamenlijke kennisdeling en kennisontwikkeling.

NSP: Netherlands Soil Platform, voorheen Netherlands Soil Partnership. Dit platform wisselt informatie uit over economische diplomatie, subsidiemogelijkheden voor onderzoek en innovatie vanuit Europa. Marktkansen worden gedeeld met partijen die geïnteresseerd zijn om samen internationale projecten vorm te geven, financiering te organiseren en uit te voeren. Het platform is gericht op bedrijven, overheden en kennisinstellingen.